

Kakav se zaključak nameće iz svega rečenog?

Prvo, silazna je intonacija u nepočetnom slogu za hrvatski književni jezik stvarnost koja se nikako ne može zanemariti. Drugo, ne može se zanemariti ni činjenica da za gotovo sve navedene slučajeve silazne prozodijske intonacije u nepočetnom slogu postoje i valjana novoštokavska rješenja. Ona su već stekla svoje mjesto u književnom jeziku. Zato ostaje samo mogućnost da se prihvate dublete ili triplete kada god to nalažu situacije kakva je s imenicama Dalmatinac, čudotvorac, iskustvo, povjereništvo... Svako bi drukčije rješenje moglo značiti istiskivanje ili onoga što govori većina ili onoga što je već steklo čvrst status u hrvatskoj prozodijskoj normi. A jedno bi i drugo bilo samo na štetu hrvatskomu jeziku.

SAŽETAK

Stjepan Vukušić, Pedagoški fakultet, Pula

UDK 801.612:808.62, stručni članak,

primljen 10. studenoga 1992., prihvaćen za tisak 30. studenoga 1992.

On the Falling-Tone Accentuation of Non-Beginning Syllables

The author argues for the recognition of falling-tone accentuation on the non-beginning syllable in the Croatian literary language at least as a doublet corroborating this with the usage of the majority of speakers.

IMATI I POSJEDOVATI: ISTOZNAČNICE?

Ljiljana Šarić

Pisci novinskih članaka, bježeći od jednoličnosti, ponekad nastoje zamijeniti riječ ili riječi koje se u tekstu više puta ponavljaju sličnoznačnim ili isto- značnim riječima. To je vrijedan pokušaj osvježanja teksta, ako je umjestan. Neke su riječi istoznačne samo u svijesti pisca, ali se njihova značenja mogu manje ili više razlikovati. Tako je netko uočio i često pojavljivanje glagola *imati* u usmenom i pisanom priopćavanju. I dosjetio se tobožnje istoznačnice: glagola *posjedovati*, pa nastaju rečenice poput ove: *Posjedovali su nadu u (što)*.

Drukčiji je problem postojanje glagola *imati* u sintagmama koje se mogu jednostavno preoblikovati i bez njega nositi jednaku obavijesnost: *Taj čin ima za njih veliko značenje / Taj im čin mnogo znači. Imali su želju za životom / Željeli su živjeti*.

Vratimo se na problematičnu rečenicu i *posjedovanje nade*. Može li se u sličnim rečenicama upotrijebiti glagol *posjedovati* ili bi ga bolje bilo zamijeniti nekim glagolom

sličnog značenja? (Dodajmo da je rečenicu najbolje preoblikovati u jednostavan izričaj: *Nadali su se.*)

Da bismo donekle osvijetlili značenja navedenih glagola, razmotrit ćemo položaj prividno istoznačnih izraza *imati*, *držati*, *posjedovati*, *biti vlasnik* u pravnoj terminologiji oslanjajući se na pojmove iz rimskog prava.¹

Glagol *imati* terminološki je najneodređeniji. *Habere rem* znači imati određenu stvar u vlasništvu, biti vlasnik; držati neku stvar u posjedu. U suvremenijem nazivlju pojavljuje se uopćeno u značenju *biti imućan*, *biti okružen čime*. Značenje nekih izvedenica stabilnije je: *imanje* znači *posjed*, tj. vlasništvo nad zemljom i ostalim što je na zemlji (kućom, stajom i dr.), poljoprivredno dobro, gospodarstvo (u razgovornom jeziku običniji je naziv *imanje*, u pravnom *posjed*). *Imovina* označuje ukupnost onoga što posjeduje pravna i fizička osoba. (*Imalac* je onaj koji nešto ima, u konkretnom ili apstraktnom smislu.) Rjeđa je riječ *imetak* (uglavnom znači ukupnost pojedinačnih materijalnih dobara manjeg opsega - predmeta).

Glagol *držati* u pravnom smislu znači imati na brizi, na njegovanju, na čuvanju nešto što pripada nekomu drugomu, imati privremeno bez prava korištenja, raspolaganja nečim što može pripadati bilo komu drugomu, pravnoj ili fizičkoj osobi. Imenica *držalac* označuje onoga koji ima status da nešto drži, čuva, evidentira i sl. i podliježe posebnim pravilima svojega postupka držanja, čuvanja i evidentiranja. Pojam *detecija* (*naturalis possessio*) označuje pojavu kad netko - *detentor* - (*imalac*, držalac stvari) drži stvar za drugoga, on ima samo jedan od elemenata koji čine posjed. Tako prodavatelj može biti obvezan da stvar čuva do časa predaje kupcu, u tom razdoblju odgovara za njezino oštećenje, odnosno uništenje.

Possessio (*posjed*) jest stvarna, činjenična vlast nad tjelesnom stvarju, spojena s voljom da se ona drži samo za sebe, uključuje dva bitna elementa: *corpus* - fizičko držanje stvari i *animus possidendi* (volju da se zadrži stvar), element koji nedostaje detentoru. Samo fizička stvar može biti predmetom posjeda, neovisno o tome ima li posjednik i pravo na posjed, osnovu stjecanja vlasništva. U posjed se može uzeti stvar koja nije imala vlasnika ili ju je vlasnik napustio (može biti stečen i silom). *Posjednik* je osoba koja ima posjed određene stvari, stekla ga je postojanjem obaju elemenata, u nekim slučajevima može značiti i posjed prava (*quasi possessio*). On uživa pravnu zaštitu (*interdictum*). Posjednik stječe posjed po određenoj pravnoj osnovi (kupoprodajom, darovanjem i sl.) i ne može jednostrano izmijeniti pravnu osnovu svojeg posjedovanja. U suvremenijem nazivlju imenica *posjed* označuje nepokretno imanje većeg opsega (kuća ili zemlja). *Posjednik* je onaj koji posjeduje nepokretno imanje, odnosno imanja, a *posjedništvo* stanje posjednika. Česti su pravni termini *posjedovni odnosi* i *posjedovno pravo* (skup prava na posjed i prava u svezi s posjedom, prava nečim uvjetovana i ograničena). U hrvatskom jeziku primjećuje se težnja da se za dobra duhovna i nematerijalna upotrijebi riječ *svojina*.

1 Ante Romac: *Rječnik rimskôg prava*, Informator, Zagreb, 1975.

Termin *vlasništvo (dominium)* bitno je različit od *posjeda* . *Dominium (proprietas)* rimsko je civilno vlasništvo kao potpuna i isključiva vlast nad tjelesnom stvari. Posjed je činjenično stanje, vlasništvo pravni odnos. Jedan je od osnovnih pojmova svakog pravnog poretka koji daje karakter društvenom uređenju. Temelj stjecanja vlasništva je posjed: posjedovanjem stvari kroz određeno vrijeme stječe se vlasništvo, činjenično stanje može se pretvoriti u pravno. *Dosjelo* je pojam koji opisuje stjecanje vlasništva posjedovanjem stvari tijekom zakonom određena vremena. Vlasnik ima pravo da upotrebljava stvar, da od nje izvlači korist, i - što je vrlo važno - da je uništi ako želi. On može iz toga svakoga isključiti ili dati svoje ovlasti drugomu. Posjednik i vlasnik mogli su biti ujedinjeni u jednoj osobi, ali vlasnik je mogao biti *neposjednik* , odnosno posjednik *nevlasnik* . Vlasništvo ipak ima nekih ograničenja: npr. interesi susjeda, eksproprijacija. Vlasništvo je moglo prestati iz objektivnih razloga ili po volji vlasnika. U novija vremena izraz *biti vlasnik* određen je kao stanje u kojemu netko potpuno i bez ograničenja raspolaže nečim (pokretnim i nepokretnim). U biti je tog izraza i imenice *vlasnik* ("onaj koji ima u posjedu") - riječ *vlast* u smislu svekolikog i neograničenog upravljanja nad nekim ili nečim.

Kako bismo obuhvatili problem s gledišta svakodnevnice uporabe, usporedit ćemo naznake o glagolima *imati* i *posjedovati* u pojedinim rječnicima.

Akademijin rječnik² kod glagola *posjedovati* navodi kako je u jednom od značenja - nesvršeni lik od *posjediti* - zabilježen u starijim vremenima u Dubrovniku. Drugo je značenje glagola *posjedovati* nastalo prema lat. *possidere* : *imati, držati kao svoje vlastito* . Napominje se kako se taj glagol nije udomačio u našoj književnosti. Objekt u zabilježenim primjerima može biti stvaran i bestjelesan: *...čovjek od vraga posjedovan, ...nemojte posidovati ni zlato ni srebro. Uz slične, zabilježena je i sintagma posjedovati jezik (tal. possidere una lingua)* .

Rječnik dviju Matica³ opisuje prvo značenje glagola *imati* kao: *raspolagati nečim kao svojom imovinom, biti vlasnik, posjedovati* . Druga se značenja odnose na posjedovanje neke osobine, pa na značenja srodna glagolima *trebati, morati, biti obvezan, namjeravati, živjeti, nastojati* .

Razmotrimo neke naznake dvojezičnih rječnika: u Divkovićevu Latinsko-hrvatskom rječniku⁴ kod glagola *habeo* istaknuto je značenje *držati* kao prvotno, a od toga se razvilo značenje glagola *posjedovati* . Kod glagola *possideo* navedeno je *posjedovati, imati po pravu; imati koje mjesto u svojoj vlasti* , što upućuje na prvotnu svezu pojma posjedovanja i nečega konkretnoga, materijalnog. U Deanović-Jernejevu Hrvatsko ili srpsko-talijanskom rječniku⁵ *imati* se prevodi kao *avere, possidere, posjedovati s possi-*

2 Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knj. X., JAZU, Zagreb, 1931., str. 919.

3 Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika, knj. II., MH - MS, Zagreb - Novi Sad, 1967., str. 224.

4 Zagreb, 1900. (pretisak: Naprijed, Zagreb, 1991.)

5 ŠK, Zagreb, 1975., str. 549.

dere, avere in possesso (imati u posjedu). Znači, *possidere* nije *avere*. Benešić u Hrvatsko-poljskom rječniku⁶ kod *imati* donosi *mieć, posijać*, kod *posjedovati* samo *posijać*. Poljančev Rusko-hrvatski ili srpski rječnik⁷ *иметь* prevodi glagolima *imati* i *posjedovati*. M. Drvodelić u Hrvatskosrpsko-engleskom rječniku⁸ *posjedovati* prevodi s *own, posses* pa onda *have (got)*, a *imati* s *have, have (got), posses, own, hold*. U Jurančičevu rječniku⁹ i *imati* i *posjedovati* u slovenskom glase *imeti*. Matešićev Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik¹⁰ navodi samo jedan primjer u kojemu je moguće upotrijebiti glagole *imati* i *posjedovati* u istom frazeologizmu: *imati/posjedovati nerv za što*, ali i on se u građi za taj rječnik izuzetno pojavio.

Uočivši stanje u rječnicima mogli bismo zaključiti da u pisanim izvorima nalazimo potvrde preklapanja značenja glagola *imati* i *posjedovati*. Glagol *posjedovati* uvijek se može zamijeniti s *imati (imati u posjedu, po pravu)*, jer *imati*, uz ostalo, znači i *posjedovati*. Značenje glagola *imati* ne može biti obuhvaćeno značenjem glagola *posjedovati*, iako značenjskih srodnosti neosporno imaju. Značenjsko polje glagola *posjedovati* podskup je značenja glagola *imati* koji mu je kao pojam nadređen. *Posjedovati* podrazumijeva i uključuje pojam *posjed* u njegovu osnovnom značenju: materijalnog, pravno postojećeg, konkretnog objekta (izvorni zemljišni posjed). Taj glagol nije dobio skalu udaljenih i prenesenih značenja, a nelogičnim čini čak i sintagme u kojima se odnosi na neki manji predmet: *Posjedujem ključeve*. Značenje glagola *imati* vrlo je široko, što je vidljivo iz brojnih frazeologizama u kojima se pojavljuje. Jedno od značenja u kojima se u svakodnevnoj uporabi najčešće čuje jest *pravno posjedovati, imati u vlasništvu*. No, uključuje odlikovanje fizičkim ili psihičkim crtama, bivanje u stanju u kojemu subjekt nečim raspolaže, u kojemu je vezan s nekim drugim subjektom, pojavom i sl. ili gaji prema njima kakav emocionalni odnos. Značenje glagola *imati* udaljava se od konkretnog. On se u određenim kontekstima može definirati kao 'željeti, morati, namjeravati'. Njegova nazočnost u brojnim izričajima (*U tome ima istine. Imam mu reći...*) nije zamjenjiva nazočnošću glagola *posjedovati* koji se odnosi na *posjed*, na materiju. Samo u rijetkim primjerima iz starije književnosti nalazimo primjere uporabe glagola *posjedovati* u sintaktičkim svezama s pojmovima nematerijalnim i apstraktnim. Objekt sintagme *...posjedovali su nadu* potpuno je apstraktan, bestjelesan, njime nije izražen čak ni osjećaj, nego apstraktni skup osjećaja imenovan apstraktnom imenicom. Nada se ne može *imati u posjedu*. Pojam *nada* nije ni metaforički zamisliv kao konkretan, razina apstrakcije na kojoj se nalazi nadilazi i razinu apstraktnih značenja koja pokriva glagol *imati*.

6 Zagreb, 1949., str. 689.

7 ŠK, Zagreb, 1987., str. 226.

8 Školska knjiga, Zagreb, 1970.

9 *Srbohrvatsko-slovenski slovar*, Ljubljana, 1955., str. 644.

10 Nakladni zavod MH, Zagreb, 1988.

Bolje je reći *nadati se*, *vjerovati*, nego *imati nadu*, *vjeru* i sl. U rečenicama kao: *Imali su problema; imali su vremena; Imali su pravo* glagol je *imati*, naravno, nezamjenjiv. Samo bi izuzetna pjesnička sloboda dopustila *posjedovanje vremena*. *Imati* i *posjedovati* nisu istoznačnice. U svakodnevnoj uporabi češći je, što je i razumljivo i sasvim opravdano, zbog širega semantičkog polja, glagol *imati*. Treba vrlo oprezno razlučivati konkretno od apstraktnog i glagol *posjedovati* uporabljivati u stručnom, pravnom nazivlju.

SAŽETAK

Ljiljana Šarić, Zavod za hrvatski jezik HFI, Zagreb

UDK 801.3:801.54:808.62, stručni članak,

primljen 23. lipnja 1992., prihvaćen za tisak 26. rujna 1992.

Are Imati and Posjedovati Synonyms?

In the paper the differences in meanings between verbs *imati* and *posjedovati* in Croatian language, their terminological use in law as well as their common use, are discussed. The descriptions in monolingual and bilingual dictionaries are taken into consideration.

PITANJA I ODGOVORI

O UPORABI I ZNAČENJU GLAGOLA PRIDONIJETI

 eć mjesecima stanovnici Zagreba, čekajući na izdavanje osobne iskaznice ili putovnice, mogu u zgradi MUP-a u Petrinjskoj ulici uočiti obavijest:

Za dokaz o hrvatskom državljanstvu potrebno je pridonijeti na uvid original ili ovjerenu fotokopiju domovnice.

Mnogi su mi znanci skrenuli na to pažnju, tražeći da im pojasnim značenje i uporabu glagola *pridonijeti* koji su navikli

rabiti u značenju *dati svoj prinos*, a koje posve očito ne odgovara značenju koje ima u gornjoj rečenici.

Prije no što se upustim u razglabanje uporabe i značenja glagola *pridonijeti* napomenimo da glagolu *pridonijeti* (kao, barem u zadnjih dvadesetak godina, isključivom kroatizmu) - u njegovu osnovnom značenju - valja dati izrazitu prednost pred glagolom *doprinijeti*. Isto tako, valja dati izrazitu prednost imenici *prinos* (< *pridos*) uz koju je imenica *doprinosa* (prema glagolu *doprinijeti*) nepotrebna.

Glagol *pridonijeti* tvoren je od glagolske osnove (glagola *donijeti* i prefiksa

pri-, koji izriče *odavanje*,¹ *kazuje da je što dodano, dopunjeno*.² U malobrojnim našim jednojezičnim rječnicima značenje mu je slabo i šturo obrađeno; u *Akademijinu rječniku*³ kaže se da za njega u prikupljenoj građi nema potvrda, ali "da se pokniški govori i piše", te je naveden primjer *...i ja ću tome nešto pridonijeti*. U *Benešićevu rječniku*⁴ glagolu *pridonijeti* dano je značenje *doprinijeti*, dok uz *doprinijeti* stoji značenje dati doprinos. Uz natuknicu stoji ovaj primjer: *...i nije bio kadar pomisliti, koju žrtvu za nju ne bi pridonio*. (Kostelić). U tom jedinom danom

1 *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU, knj. 11, Zagreb 1935; u obradbi glagola *pridonositi* u kojoj je spomenut i u građi nepotvrđeni glagol *pridonijeti* stoji uputa na prijedlog (prefiks) *pri* (...i ide među glagole kod 1 *pri* pod 2...) sljedećega značenja: *izriče se odavanje (pridati, prikupiti, priliti, priorati, prisaditi, prizidati)*.

2 *Stjepan Babić*, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb 1986, str. 487; navedeno je pet značenja koje mogu imati glagoli s prefiksom *-pri*. Od tih pet značenja (1. *da je što dospjelo u neposrednu blizinu čega*, 2. *da se što sastavilo, spojilo*, 3. *da je što dodano, dopunjeno*, 4. *da je radnja izvršena nepotpuno, u malo, nedovoljnoj mjeri*, 5. *da je radnjom postignut cilj*) jedino koje bi moglo odgovarati značenju prefiksa *-pri* u glagolu *pridonijeti* jest treće.

3 Isto kao 1, s. v. *pridonositi*.

4 *Julije Benešić*, *Rječnik hrvatskoga književnog jezika od ilirskoga preporoda do Ivana Gorana Kovačića*, Zagreb 1986, sv. 12.

primjeru teško je govoriti o značenju glagola *pridonijeti* jer se pojavljuje u frazeološkom sklopu identičnom po značenju frazemu *prinijeti žrtvu* koji jednostavno znači *žrtvovati*. U *Anićevu rječniku*⁵ natuknica *pridonijeti* (uz oznaku KV koja se razvezuje kao *konvencionalna verzija hrvatskoga jezika*) ima ova značenja: 1. *donijeti što kao svoj prilog* 2. *svojim djelovanjem olakšati, potpomoći, pružiti pomoć, doprinijeti*. Drugo je značenje, dakle, ono koje je svim govornicima hrvatskoga jezika danas posve jasno i u kojem se glagol *pridonijeti* redovito rabi. Prvo bismo značenje mogli pridružiti glagolu *pridonijeti* u primjeru od kojeg smo krenuli, pa ćemo saznati da je *...kao svoj prilog potrebno na uvid donijeti original ili ovjerenu fotokopiju domovnice*. Nužno se nameće pitanje: kao prilog čemu? Odgovor možemo pretpostaviti: kao prilog dokumentima potrebnim za dobivanje osobne iskaznice, putovnice ili koje druge isprave ili potvrde. Ako ovu informaciju koja nedostaje u početnoj rečenici uvrstimo u nju, ona nas obavještava da je potrebno *...original ili ovjerenu fotokopiju domovnice pridonijeti dokumentima (i dati na uvid)*... što podrazumijeva da su oni već negdje odneseni, pa im mi *pridonosimo* i ovaj. Mi ih, međutim, *donosimo* sve skupa pa ovaj traženi dokument jednostavno *prilažemo* ostalima. Rješenje je, dakle ovdje: domovnicu valja *donijeti* na uvid

5 *Vladimir Anić*, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb 1991.